Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja

Evropa investira v podeželje

PROJEKT - GOZDNI SADEŽI: vrnitev h koreninam

Študija o možnih posledicah preobremenitve posavskih gozdov v primeru ne trajnostnega izkoriščanja gozdnih sadežev

Radeče: 30. marec 2011

Projekt »Gozdni sadeži – vrnitev h koreninam« je sofinanciran s pomočjo Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja.Za vsebino informacij odgovarja LAS Posavje.Organ upravljanja za Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007 – 2013 je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS

KAZALO VSEBINE

1 Uvod 3
1.1 Namen študije 4
2 Zakonske osnove rabe gozda, prostega dostopa do gozda in dopustnosti nabiranja gozdnih sadežev 5
2.1 Raba gozda 5
2.2 Prost dostop do gozda 5
2.3 Dopustnost nabiranja (pridobivanja) gozdnih sadežev in omejitve 6
2.4 Nadzor nad netrajnostno rabo naravnih dobrin 8
3 Značilnosti območja študije 9
3.1 Lastniška struktura gozdov 9
3.2 Območja, zavarovana po predpisih s področja ohranjanja narave 9
3.2.1 Ekološko pomembna območja 9
3.2.2 Območja Natura 2000 11
3.2.3 Območje regijskega parka »Kozjanski park« 14
3.3 Območja s poudarjenimi ekološkimi in socialnimi funkcijami gozda 14
3.4 Gozdni rezervati 16
3.5 Gozdne prometnice 17
4 Posledice preobremenitve gozdov v primerih netrajnostnega izkoriščanja gozdnih sadežev 18
4.1 Pretirano poseganje v lastnino gozdnih posestnikov 18
4.2 Poseganje na dodatno zaščitena območja 18
4.3 Preobremenitev gozdov z motornimi sredstvi 19
4.4 Ogroženost katere koli rastlinske ali živalske vrste oziroma funkcije gozdov 20
5 Preprečevanje netrajnostne rabe gozdnih dobrin 20
5.1 Nadzor 20
5.2 Izobraževanje in ozaveščanje 20
6 Literatura in viri 21

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica št. 1: Struktura zasebne gozdne posesti 9
Preglednica št. 2: Seznam EPO v Posavju 11
Preglednica št. 3: Seznam Natura 2000 območij v Posavju 13

KAZALO SLIK

Slika št. 1: Karta ekološko pomembnih območij (EPO) 10
Slika št. 2: Karta Natura 2000 območij v Posavju 12
Slika št. 3:Karta območja Posavje z mejami regijskega parka »Kozjanski park« 14
Slika št. 4: Karta poudarjenih ekoloških (rdeče) in socialnih funkcij gozda (rumeno) . 15
Slika št. 5: Karta gozdnih rezervatov 16
Slika št. 6: Karta gozdnih cest 17

OKRAJŠAVE V TEKSTU

PEFC	Program za potrditev certifikacijskih shem (Programme for the Endorsement of forest Certification Schemes)
PVG	Pravik o varstvu gozdov
ZOG	Zakon o gozdovih
pSCI	potencialna posebna ohranitvena območja (Potencial Site of Community Importance
SPA	posebna območja varstva (Special Protection Areas

1 Uvod

Spoštovanje do narave in gozda ter medsebojno usklajevanje in iskanje ravnotežja med ekonomsko, ekološko in socialno komponento razvoja so nedvomno načela, ki morajo narekovati razvoj tako na osebni ravni kot višjih ravneh organiziranosti skupnosti. Trajnostni razvoj tako izpolnjuje potrebe sedanjih generacij na način, ki ne ogroža potreb prihodnjih generacij (temeljno načelo trajnosti).

Poznana so različna merila in indikatorji trajnostnega gospodarjenje z gozdovi na skupinski oziroma individualni ravni. Omenimo naj npr. merila Zavoda za certifikacijo gozdov (PEFC), ki posebej govorijo o ne lesnih gozdnih proizvodih in storitvah na gozdni posesti in uvajajo podmerilo za izkoriščanje nelesnih gozdnih proizvodov ter storitev na gozdnih posestih, ki se mora izvajati na trajnostni način, ki ne presega naravnih zmožnosti gozdov in ne poslabšuje njihove kvalitete in splošnega stanja. Spodbujati je potrebno trajnostno izkoriščanje nelesnih gozdnih proizvodov, med drugim tudi v obliki dopolnilnih dejavnosti v okviru posesti.

Dolgoživost gozda nas usmerja v usmerja v dolgoročno razmišljanje. Upravljanje gozdov poleg tega zadeva različne stroke in javnost, zato je usklajeno nastopanje še toliko pomembnejše. Slovenija ima bogato tradicijo gozdarskega načrtovanja, zato je logično, da je med prvimi državami sprejela Program razvoja gozdov (1996), čez dobro desetletje pa še Resolucijo o nacionalnem gozdnem programu (2007), kjer so na ravni Slovenije obravnavani poleg stanja gozdov predvsem razvojni problemi gozdarstva, cilji in usmeritve. In v enem izmed ključnih ciljev je za namene operativnega programa izpostavljeno tudi ohranjanje biotske raznovrstnosti gozdov ob njihovi povečani rabi, ter razvijanje, vrednotenje in trženje nelesnih gozdnih dobrin. Skratka z gozdovi moramo gospodariti tako, da bodo zadovoljevali družbene, gospodarske, okoljske, kulturne in duhovne potrebe sedanjih in prihodnjih generacij.

Ljudje izkoriščamo organizirano in urejeno (tudi s predpisi) v gozdovih za lastne potrebe, za rekreacijo, pa tudi zaradi zaslužka še veliko drugih dobrin, poleg lesa, ki jih lahko združimo v nekaj skupin (prirejeno po Lipoglavšek, 2003):

- drevesni deli: smola, drevesni sok, lubje, vejevje, storži, zelenje, plodovi;
- na gozdnih tleh: stelja, plodovi, industrijske rastline;
- sestavine tal: šota, kamenje, rudnine;
- živalski svet: lovne živali.

V zvezi z nelesnimi gozdnimi dobrinami oziroma njihovim nabiranjem lahko ugotavljamo, da pridobivanje ima naraščajoči pomen in hkrati vlogo pri vzgoji odnosa javnosti do gozda, gozdarstva in okolja. Ugotavljamo tudi, da imamo v Sloveniji dokaj dobro urejeno zakonsko regulativo za pridobivanje drugih gozdnih dobrin. Žal pa nimamo dovolj in ustrezno urejen nadzor.

Posebej je potrebno omeniti pojem lastnine. Pri koriščenju drugih gozdnih dobrin prihaja do soočenja zasebnih interesov ter interesov širše javnosti. Nimamo rešeno vprašanje odškodnin za zasebne lastnike gozdov, tako da lahko prihaja tudi do konfliktov.

Z načrtnim delom je treba usmerjati izkoriščanje vseh razpoložljivih drugih materialnih dobrin gozda v obsegu, ki za gozd ni škodljiv. Možnosti so tako na področju čebelje paše za proizvodnjo medu ter pri nabiranju gob, plodov gozdnega drevja in drugih gozdnih sadežev. Razvijati je potrebno trženje nematerialnih vlog gozdov.

1.1 Namen študije

Študija o možnih posledicah preobremenitve posavskih gozdov v primeru ne trajnostnega izkoriščanja gozdnih sadežev prikaže zakonske osnove rabe gozda, prostega dostopa do gozda in dopustnosti nabiranja gozdnih sadežev ter lastniška struktura gozdov v polju obravnavanega prostora v posavskem območju. Posebej nakaže območja, zavarovana po predpisih s področja ohranjanja narave in ekološko pomembna območja ter območja Natura 2000.
Prikaže tudi območja s poudarjenimi ekološkimi in socialnimi funkcijami gozda in nakaže možnosti potencialnih konfliktnih območij (preseki zaščit in potencialnih rab v gozdu) ter opozori na možne posledice netrajnostne rabe gozdnih sadežev. Priložena je tudi karta gozdnih cest, ki predstavljajo možen dostop v gozdove vendar pod posebnimi pogoji.

Z izvedbo študije želimo hkrati približati gozd človeku tudi v smislu razmisleka o prihodnosti slovenskih gozdov, še posebej o trajnostnem izkoriščanju gozdov in razmisleka o gozdu kot zasebni lastnini, katere uporaba je pri nas omogočena tudi nelastniku.

2 Zakonske osnove rabe gozda, prostega dostopa do gozda in dopustnosti nabiranja gozdnih sadežev

2.1 Raba gozda

Gozdovi so naše obnovljivo naravno bogastvo in opravljajo pomembno ekološko, socialno in proizvodno vlogo v prostoru. Gozdovi so v lasti pravnih ali fizičnih oseb. Gozdove, ki so v lasti Republike Slovenije in občin smatramo kot javne gozdove, ostale pa kot zasebne gozdove. Lastninska pravica na gozdovih se izvršuje tako, da je zagotovljena njihova ekološka, socialna in proizvodna funkcija. V javnih gozdovih je to lažje izvedljivo, v zasebnih gozdovih pa je uživanje lastnine oziroma uveljavljanje lastninske pravice na gozdu zaradi tega lahko okrnjena. Lastnika gozda zanima predvsem proizvodna možnost njegove lastnine (les, drugi gozdni proizvodi) , ekološke in socialne vloge, ki so sicer pomembne tudi zanj, še bolj pa za celotno skupnost, ga lahko pri zadovoljevanju njegovih materialnih potreb tudi omejujejo.

Koriščenje funkcij gozdov, ki so dovoljene tudi nelastnikom opredeljuje Zakon o gozdovih (ZOG) in to koriščenje imenuje *raba gozdov*. Raba gozdov po ZOG je nabiranje gob, plodov gozdnega drevja in drugih rastlin, ki rastejo v gozdu, nabiranje zelnatih rastlin in njihovih delov, čebelarjenje, gibanje po gozdovih, rekreacija v gozdu ipd.

2.2 Prost dostop do gozda

Obveznosti lastnika gozda do prostega dostopa nelastnikov (javnosti) so predeljene v 5. členu ZOG, kjer je v drugi alineji prvega odstavka zapisano, da mora lastnik gozda *dopustiti v svojem gozdu prost dostop, razen za primere pridobitne turistične oziroma pridobitne rekreativne dejavnosti.*

Prost dostop do gozda je opredeljen v 24. točki 3. člena ZOG in pomeni *prosto hojo oseb po gozdu.* Pomembno je poudariti, da pomeni prost dostop prosto hojo po gozdu in ne vožnjo z motornimi vozili, motorji, motornimi sanmi ali ježo konj. Zapornica na gozdni cesti tako ne pomeni, da je dostop do gozdov prepovedan, omejujejo le vožnjo z motornimi sredstvi.

Prost dostop do gozda je pomembna pravica, ki jo imamo v Sloveniji. Predvsem v zahodnih evropskih državah je privatna lastnina gozdov bolj »zaščitena« in ponekod celo prepovedujejo vstop v gozdove, na kar nas opozarjajo z številnimi opozorilnimi tablami. Ob spremembah Zakona o gozdovih (sedanji je bil sprejet leta 1993) interesne skupine, predvsem večjih lastnikov gozdov, izražajo tudi interes po omejitvi dostopa do gozdov, vendar takšno dopolnilo k sreči do sedaj še ni bilo sprejeto. Potruditi se je potrebno, da ne bo tudi v prihodnje.

2.3 Dopustnost nabiranja (pridobivanja) gozdnih sadežev in omejitve

Da mora lastnik gozda dopustiti rabo gozdov tudi nelastnikom je opredeljeno v tretji alineji prvega odstavka 5. člena ZOG kjer je zapisano, da mora lastnik gozda dopustiti v svojem gozdu čebelarjenje ter lov in rekreativno nabiranje plodov, zelnatih rastlin, gob in prosto živečih živali v skladu s predpisi.

Opozoriti je potrebno na določilo, ki nelastniku omogoča le rekreativno nabiranje plodov. Rekreativno nabiranje je obrazloženo v 43. členu Pravilnika o varstvu gozdov (PVG), kjer je zapisano, da posamezni obiskovalec gozda lahko v smislu rekreativnega nabiranja za lastne potrebe nabere dnevno največ 2 kg gob, razen gob, ki jih je prepovedano nabirati na podlagi predpisa, ki ureja varstvo samoniklih gliv, plodov, mahov in kostanja ter 1 kg zelnatih rastlin, razen rastlin, ki jih je prepovedano nabirati na podlagi predpisa, ki ureja varstvo zavarovanih rastlinskih vrst.

Lastnik gozda lahko v lastnem gozdu pridobiva semena gozdnih dreves in druge gozdne dobrine, če se s tem ne povzroči opustošenja (2. točka 18. člena ZOG)

V primerih, ko lastnik gozda goji drevje tudi zaradi plodov se lahko drugim nabiranje takih plodov prepove. Prepoved na podlagi lastnika gozda odredi pristojni organ lokalne skupnosti (2. točka 25. člena ZOG).

Lastnikom in nelastnikom gozdov se lahko nabiranje živali, plodov, gob ali rastlin omeji ali prepove, če je zaradi nabiranja ogrožena katera koli rastlinska ali živalska vrsta oziroma funkcija gozdov. Omejitev vrste, količine, načina, kraja in časa nabiranja ali prepoved nabiranja predpiše minister, pristojen za gozdarstvo (1. točka 25. člena ZOG).

Šteje se, da obiskovalec gozda pri rekreativnem nabiranju plodov, zelnatih rastlin ali gob ogroža funkcije gozda (41. in 43. člen PVG), če pri tem:

- nabira drevesne plodove, semena, cvetje ali vejevje tako, da se površina krošnje drevesa zmanjša za več kot 30 % in če je morebitno obvejevanje drevesa opravljeno na način, da rez ni gladek;
- pri izkoriščanju grmovnic v grmu pusti manj kot 30 % živih poganjkov razen v primerih, ko je z gojitvenim načrtom določeno drugače;
- nabira zelnate rastline tako, da se odstrani več kot 30 % rastlin oziroma več kot vsaka tretja rastlina;
- nabirajo mahovi tako, da se odstranijo z več kot 20 % površine, ki jo mahovi poraščajo.

V skladu z 41. členom PVG se šteje, da se gozd opustoši oziroma se v njem ogrožajo njegove funkcije tudi, če se:

- iz gozda odnaša organski del tal, mineralni del tal oziroma pesek ali gozd osušuje z jarki;
- steljari oziroma grabi listje v gozdu, v katerem se ta dejavnost tradicionalno ni izvajala ali se grabi v drugem gozdu pogosteje kot dvakrat v desetih letih;
- steljari na zlivnih območjih hudournikov ali na erodibilnih območjih;
- ne pridobiva semen gozdnih dreves v skladu s predpisi, ki urejajo gozdni reprodukcijski material;
- nabirajo drevesni plodovi, storži in semena tako, da je otežena naravna obnova v sestojih, kjer je ta načrtovana;
- vrta v drevo za pridobivanje sokov ali smolari na drevesu, ki ni bilo izbrano za posek, ali v nasprotju z usmeritvami in pogoji, določenimi z odločbo Zavoda za gozdove;

- nabirajo plodovi z uporabo pripomočkov za učinkovitejše nabiranje, ki povzročajo poškodbe na rastlinah, tleh ali njihovi okolici.

2.4 Nadzor nad netrajnostno rabo naravnih dobrin

Netrajnostna raba naravnih dobrin v gozdu ima za posledico ogroženost rastlinskih in živalskih vrst ter funkcij gozda, v skrajnih primerih pa lahko pripelje do opustošenja. Največ pooblastilo za nadzor nad rabo dobrin v gozdu imajo gozdarski inšpektorji, deloma se v nadzor lahko vključijo tudi inšpektorji za lovstvo in ribištvo, urbanistični inšpektorji in okoljski inšpektorji. Sprememba Zakona o gozdovih iz leta 2007 (Ul.RS 110/07) prinaša pooblastilo prekrškovnega organa tudi delavcem Zavoda za gozdove (gozdarski nadzorniki) ki med drugim zajema:

- ugotavljanje kršitev glede zmanjšanja rastnosti sestoja ali rodovitnosti rastišča, stabilnosti ali trajnosti gozda oziroma ogrožanja njegovega obstoja, namena ali funkcij, ki se med drugim povzročajo tudi z zasekovanjem, lupljenjem, zarezovanjem, zažiganjem drevja in grmovja, odvažanjem in zastrupljanjem zemlje, ogrožanjem bivališč živali;
- ugotavljanje kršitev glede omejitev in prepovedi nabiranja živali, plodov, gob in rastlin;
- ugotavljanje kršitev glede rekreativnega nabiranja gob, plodov, zelnatih rastlin in njihovih delov;
- opozarjanje oseb na dejanja, ki škodijo gozdu.

Opravljanje gozdnega nadzora s strani pooblaščenih delavcev Zavoda za gozdove, kot ga opredeljuje Zakon o gozdovih, pa do danes še ni zaživelo. Ministrstvo napoveduje, da bodo pooblastila delavcem Zavoda za gozdove za opravljanje gozdnega nadzora podeljena v letošnjem letu.

3 Značilnosti območja študije

3.1 Lastniška struktura gozdov

Gozdovi na obravnavanem območju so v večini v zasebni lasti. Od skupno 47.530 ha gozdov je javnih (državni in občinski) 6041 ha (13 %), zasebnih gozdov pa je 41.489 hektarov. Večja sklenjena območja državnih gozdov so na Jatni, Bohorju in Orlici (Zbirka podatkov ZGS 2010).

Preglednica št. 1: Struktura zasebne gozdne posesti (Zbirka podatkov ZGS 2010)

	Število gozdnih posesti	% v razredu	Površina gozdov (ha)	% v razredu
do 1 ha	10180	56,6	3.610	8,7
1 – 5 ha	5888	32,7	14.895	35,9
5 – 10 ha	1910	10,6	20.039	48,3
nad 50 ha	22	0,1	2.945	7,1
SKUPAJ	18000	100,0	41.489	100,0

Struktura zasebne gozdne posesti kaže, da ima 89,3 % gozdnih posestnikov posesti manjše od 5 hektarov. Le-ti imajo v lasti 44,6 % površine zasebnih gozdov. Ob predpostavki, da posest pod 5 ha gozdov ne omogoča trajnostne rabe gozdnih dobrin so lahko te površine potencialno podvržene pretiranem izkoriščanju. Ostala površina zasebnih gozdov (55 %) zagotavlja trajnostno rabo proizvodnih funkcij gozda vendar z omejitvami, ki jih predpisuje Zakon o gozdovih in ostali predpisi s področja ohranjanja narave.

3.2 Območja, zavarovana po predpisih s področja ohranjanja narave

3.2.1 Ekološko pomembna območja

Ekološko pomembna območja so prepoznana kot biotsko najpomembnejša območja. Na teh področjih se z blagim varstvenim režimom, zlasti z usmeritvami za načrtovanje rabe prostora in naravnih dobrin ter izvajanja spodbujevalnih ukrepov zagotavlja

ugodno stanje habitatov in vrst. Ekološko pomembna območja zagotavljajo širše ohranjanje biotske raznovrstnosti na obsežnih površinah, povezanost območij Natura 2000 in zagotavljanje zaščitnih con okoli njih.

Slika št. 1: Karta ekološko pomembnih območij (EPO) (Naravovarstvene smernice 2010)

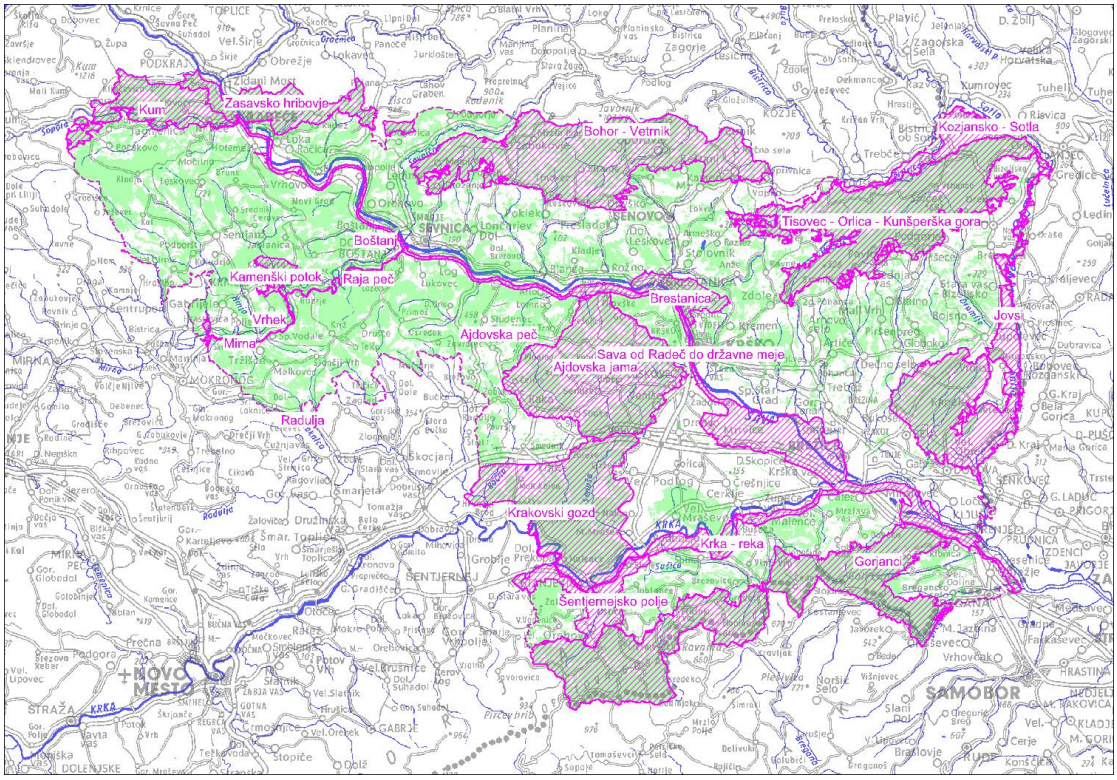

Vir pregledne karte (DPK 250): Geodetska uprava RS

Na ekološko pomembnih območjih, ki niso tudi posebna varstvena območja, so vsi posegi in dejavnosti možne, načrtuje pa se jih tako, da se v čim večji možni meri ohranja naravna razširjenost habitatnih tipov ter habitatov rastlinskih ali živalskih vrst, njihova kvaliteta ter povezanost habitatov populacij in omogoča ponovno povezanost, če bi bila le-ta z načrtovanim posegom ali dejavnostjo prekinjena.

Pri izvajanju posegov in dejavnosti, ki so načrtovani v skladu s prejšnjim odstavkom, se izvedejo vsi možni tehnični in drugi ukrepi, da je neugoden vpliv na habitatne tipe, rastline in živali ter njihove habitate čim manjši.

Preglednica št. 2: Seznam EPO v Posavju (Naravovarstvene smernice 2010)

Ekološko pomembno območje	Površina (ha)
Brestanica	563
Ajdovska peč	55
Raja peč	21
Kamenški potok	214
Boštanj	8
Vrhek	4
Zasavsko hribovje	1378
Kozjansko - Sotla	665
Krakovski gozd	3790
Bohor - Vetrnik	5074
Kum	1364
Gorjanci	5736
Ajdovska jama	4252
Jovsi	3233
Mirna	82
Tisovec - Orlica - Kunšperška gora	4667
Šentjernejsko polje	825
Sava od Radeč do državne meje	2851
Krka - reka	683

3.2.2 Območja Natura 2000

Posebna varstvena območja (območja Natura 2000) so ekološko pomembna območja, na katerih se izvajajo najpomembnejše aktivnosti za ohranjanje biotske raznovrstnosti na ravni Evropske unije.

Slika št. 2: Karta Natura 2000 območij v Posavju (Naravovarstvene smernice 2010)

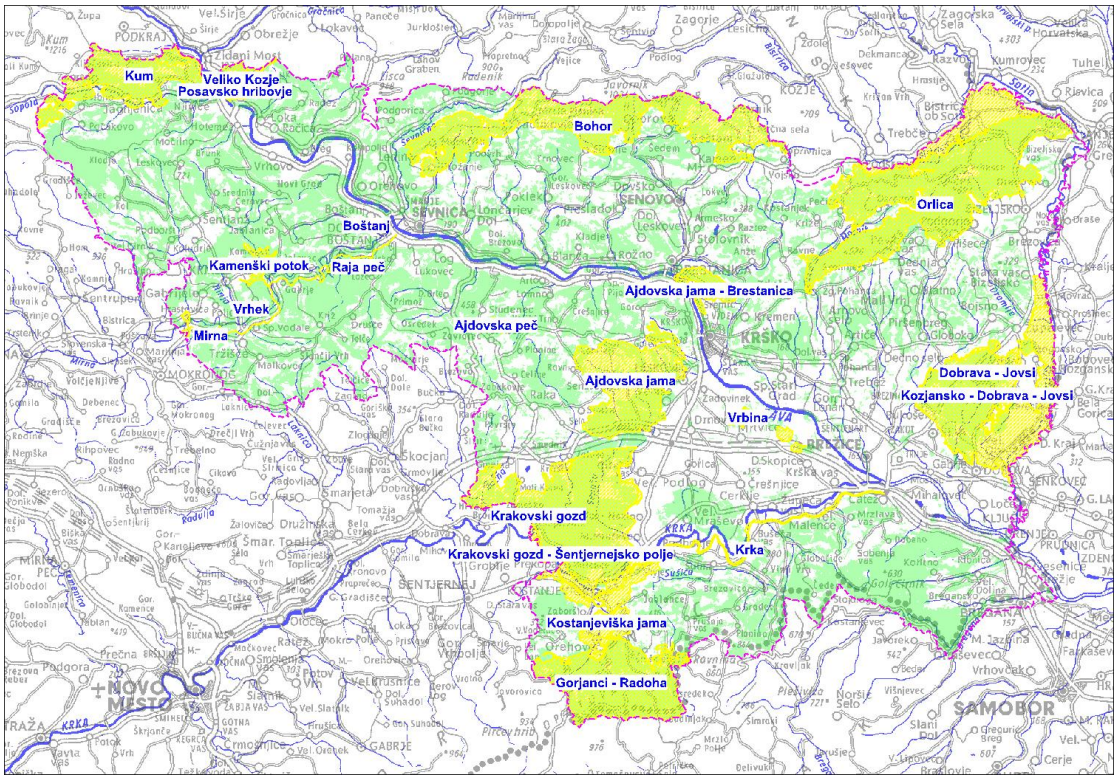

Vir pregledne karte (DPK 250): Geodetska uprava RS

Na vseh Natura območjih se posege in dejavnosti načrtuje tako, da se v čim večji možni meri:

- ohranja naravna razširjenost habitatnih tipov ter habitatov rastlinskih ali živalskih vrst;
- ohranja ustrezne lastnosti abiotskih in biotskih sestavin habitatnih tipov, njihove specifične strukture ter naravne procese ali ustrezno rabo;
- ohranja ali izboljšuje kakovost habitata rastlinskih in živalskih vrst, zlasti tistih delov habitata, ki so bistveni za najpomembnejše življenjske faze kot so zlasti mesta za razmnoževanje, skupinsko prenočevanje, prezimovanje, selitev in prehranjevanje živali;
- ohranja povezanost habitatov populacij rastlinskih in živalskih vrst in omogoča ponovno povezanost, če je le-ta prekinjena.

Pri izvajanju posegov in dejavnosti, ki so načrtovani v skladu s prejšnjim odstavkom, se izvedejo vsi možni tehnični in drugi ukrepi, da je neugoden vpliv na habitatne tipe, rastline in živali ter njihove habitate čim manjši.

Čas izvajanja posegov, opravljanja dejavnosti ter drugih ravnanj se kar najbolj prilagodi življenjskim ciklom živali in rastlin tako, da se:

- živalim prilagodi tako, da poseganje oziroma opravljanje dejavnosti ne, ali v čim manjši možni meri, sovpada z obdobji, ko potrebujejo mir oziroma se ne morejo umakniti, zlasti v času razmnoževalnih aktivnosti, vzrejanja mladičev, razvoja negibljivih ali slabo gibljivih razvojnih oblik ter prezimovanja,
- rastlinam prilagodi tako, da se omogoči semenenje, naravno zasajevanje ali druge oblike razmnoževanja.

Na Natura območja se ne vnaša živali in rastlin tujerodnih vrst ter gensko spremenjenih organizmov.

Preglednica št. 3: Seznam Natura 2000 območij v Posavju (Naravovarstvene smernice 2010)

SDF_ID	OBMOCJE	SKUPINA	Površina (ha)
SI5000026	Posavsko hribovje	SPA	225,54
SI5000022	Kozjansko - Dobrava - Jovsi	SPA	3568,66
SI5000012	Krakovski gozd - Šentjernejsko polje	SPA	3825,03
SI3000085	Boštanj	pSCI	6,33
SI3000134	Ajdovska peč	pSCI	47,14
SI3000135	Raja peč	pSCI	13,65
SI3000153	Vrhek	pSCI	0,94
SI3000266	Kamenški potok	pSCI	127,40
SI3000191	Ajdovska jama	pSCI	1705,99
SI3000273	Orlica	pSCI	3772,77
SI3000267	Gorjanci - Radoha	pSCI	1994,46
SI3000059	Mirna	pSCI	42,00
SI3000234	Vrbina	pSCI	144,94
SI3000054	Ajdovska jama - Brestanica	pSCI	298,13
SI3000051	Krakovski gozd	pSCI	2897,78
SI3000268	Dobrava - Jovsi	pSCI	2902,41
SI3000280	Veliko Kozje	pSCI	222,07
SI3000227	Krka	pSCI	225,19
SI3000274	Bohor	pSCI	2903,15
SI3000181	Kum	pSCI	1331,63
SI3000074	Kostanjeviška jama	pSCI	228,71

3.2.3 Območje regijskega parka »Kozjanski park«

Zavarovana območja so območja narave, za katera je bil v skladu z Zakonom o ohranjanju narave sprejet akt o zavarovanju. Območje Kozjanskega parka spada v kategorijo širših zavarovanih območij in je opredeljeno kot regijski park. To je obsežno območje regijsko značilnih ekosistemov in krajine z večjimi deli prvobitne narave in območji naravnih vrednot, ki se prepletajo z deli narave, kjer je človekov vpliv večji, vendarle pa uravnotežen z naravo.

Slika št. 3:Karta območja Posavje z mejami regijskega parka »Kozjanski park«

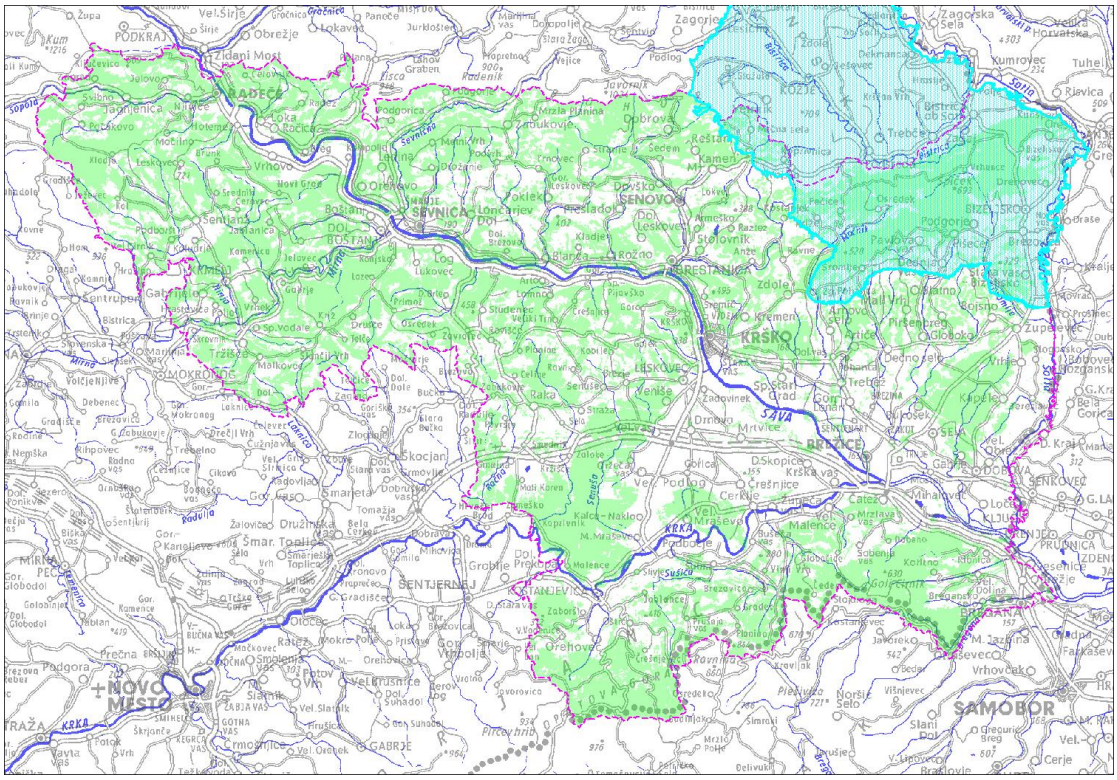

Vir pregledne karte (DPK 250): Geodetska uprava RS

3.3 Območja s poudarjenimi ekološkimi in socialnimi funkcijami gozda

Območja, kjer so poudarjene posamezne ali skupine ekoloških in socialnih funkcij gozda moramo pri načrtovanju in rabi dobrin postopati tako, da se te funkcije ohranjajo in krepijo.

Ekološke funkcije so: funkcija varovanja gozdnih zemljišč in sestojev, hidrološka funkcija, funkcija ohranjanja biotske raznovrstnosti in klimatska funkcija.

Socialne funkcije se delijo v dve skupini:

- okoljsko ohranjujoče: zaščitna, higiensko-zdravstvena, funkcija varovanja naravnih vrednot, funkcija varovanja kulturne dediščine, estetska funkcija;
- okoljsko obremenjujoče: obrambna, rekreacijska, turistična, poučna, raziskovalna funkcija (Priročnik 2008).

Na pregledni karti so predstavljene ekološke in socialne funkcije na 1. (najvišji) stopnji poudarjenosti, kar pomeni, da funkcija določa način gospodarjenja z gozdovi. Temu mora biti prilagojeno tako pridobivanje lesa in koriščenje nelesnih materialnih koristi gozda.

Slika št. 4: Karta poudarjenih ekoloških (rdeče) in socialnih funkcij gozda (rumeno)

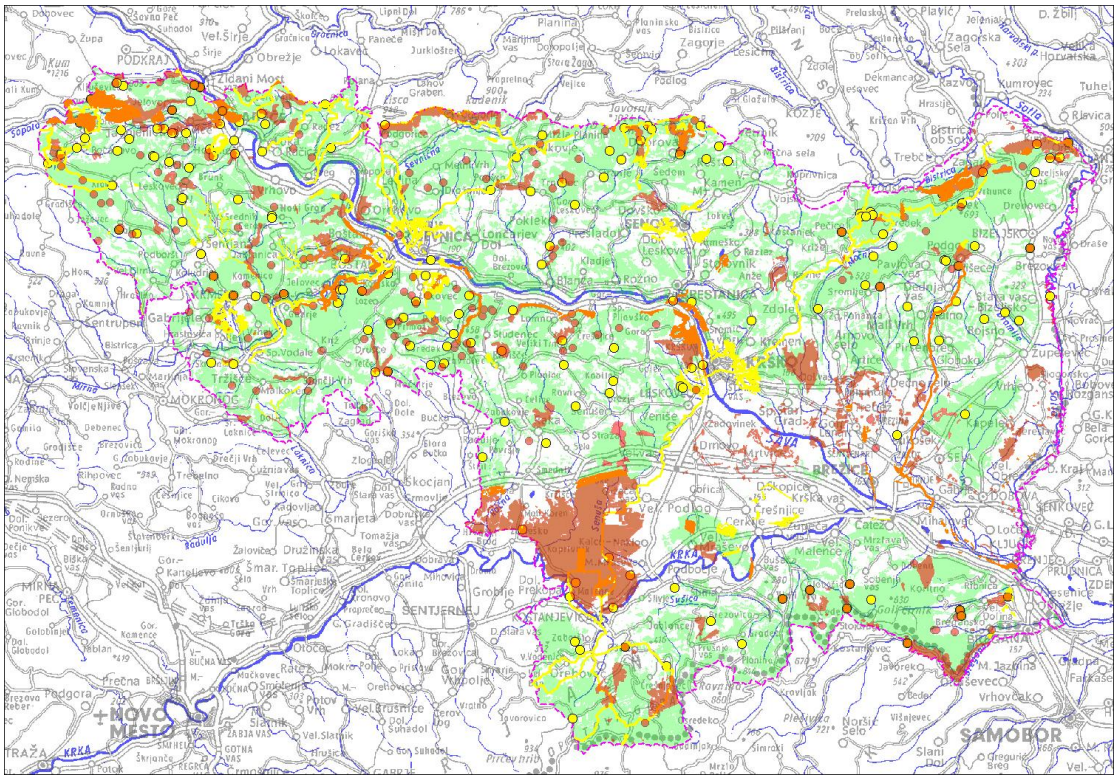

Vir pregledne karte (DPK 250): Geodetska uprava RS

(z oranžno barvo so prikazane površine, kjer se ekološke in socialne funkcije prekrivajo)

Med ekološkimi funkcijami se na prvi stopnji poudarjenosti največkrat pojavlja funkcija ohranjanja biotske raznovrstnosti in to v nižinskem Krakovskem gozdu, na rastiščih redkih ali ogroženih vrst (tisa, bodika, lobodika, jarica, rumeni sleč,…), na košenicah v gozdni krajini ter v gozdnih otokih v kmetijski krajini. Po obsegu ji sledita funkcija

varovanja gozdnih zemljišč in sestojev (najstrmejši sestoji v okolici Radeč, strmine ob reki Mirni in Bregani, pobočje Lisce in Orlice) ter hidrološka funkcija (območja z veliko izviri in vodna zajetja razporejena po celotnem območju).

Med socialnimi funkcijami na prvi stopnji poudarjenosti so največkrat zastopane zaščitna funkcija (na strminah nad infrastrukturnimi objekti ter nad zgradbami), estetska funkcija (ob glavnih prometnicah, turističnih objektih in vizualno motečih objektih) in rekreacijska funkcija (ob večjih naseljih in turističnih objektih).

3.4 Gozdni rezervati

Gozdni rezervati so gozdovi s posebnim namenom, kjer ukrepi niso dovoljeni. Razglašeni so z Uredbo o varovalnih gozdovih in gozdovih s posebnim namenom (Uradni list RS, št. 88/2005 in dalje), kjer je opredeljen dostop v gozdne rezervate in dovoljeni ukrepi. Ne glede na režim (strožji, blažji) je pridobivanje lesne mase in nelesnih materialnih koristi gozda v gozdnih rezervatih prepovedano.

Slika št. 5: Karta gozdnih rezervatov (Zbirka podatkov ZGS 2010)

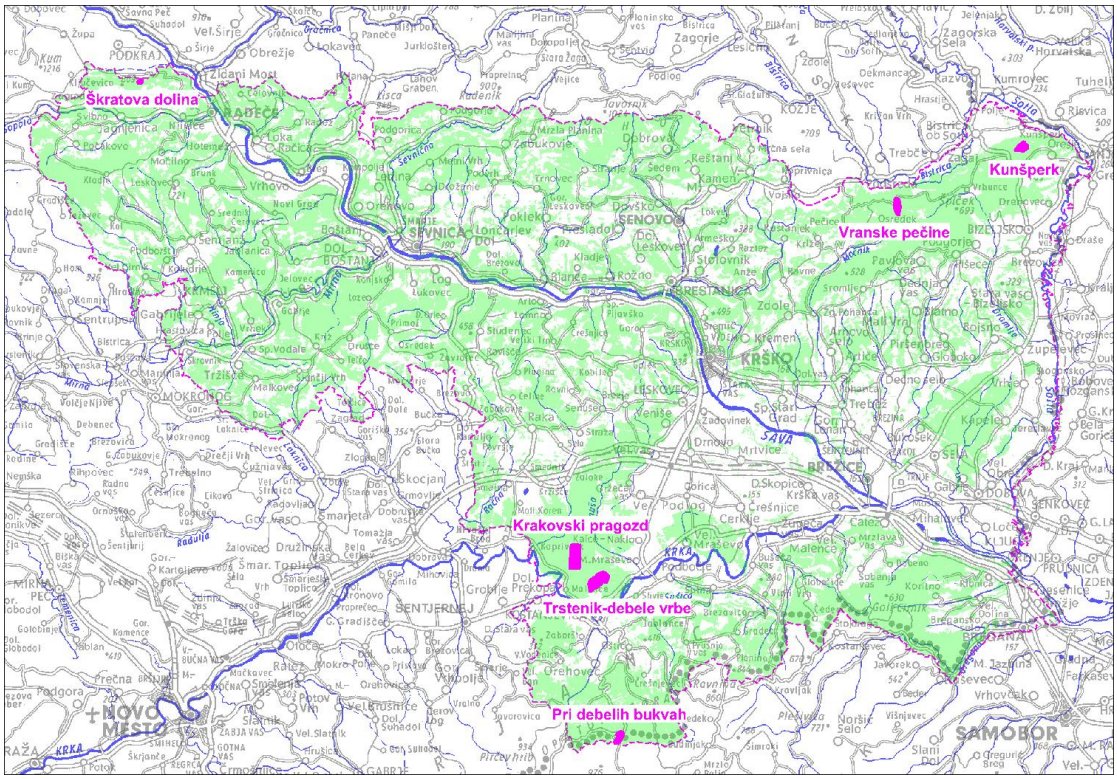

Vir pregledne karte (DPK 250): Geodetska uprava RS

3.5 Gozdne prometnice

Za dostop do gozda pogosto uporabljamo, poleg javnih cest, tudi gozdne ceste. To so gozdne prometnice, ki so namenjene predvsem gospodarjenju z gozdovi, so sestavni del gozda in so javnega značaja. Gozdne ceste lahko praviloma uporabljajo tudi drugi uporabniki, morajo pa biti označene, da so gozdne ceste in da jih drugi uporabniki uporabljajo na lastno odgovornost. Režim uporabe (zapora, omejitev osnih pritiskov….) določi Zavod za gozdove skupaj z lastniki gozdov in ga morajo tudi drugi uporabniki upoštevati.

Slika št. 6: Karta gozdnih cest (Zbirka podatkov ZGS 2010)

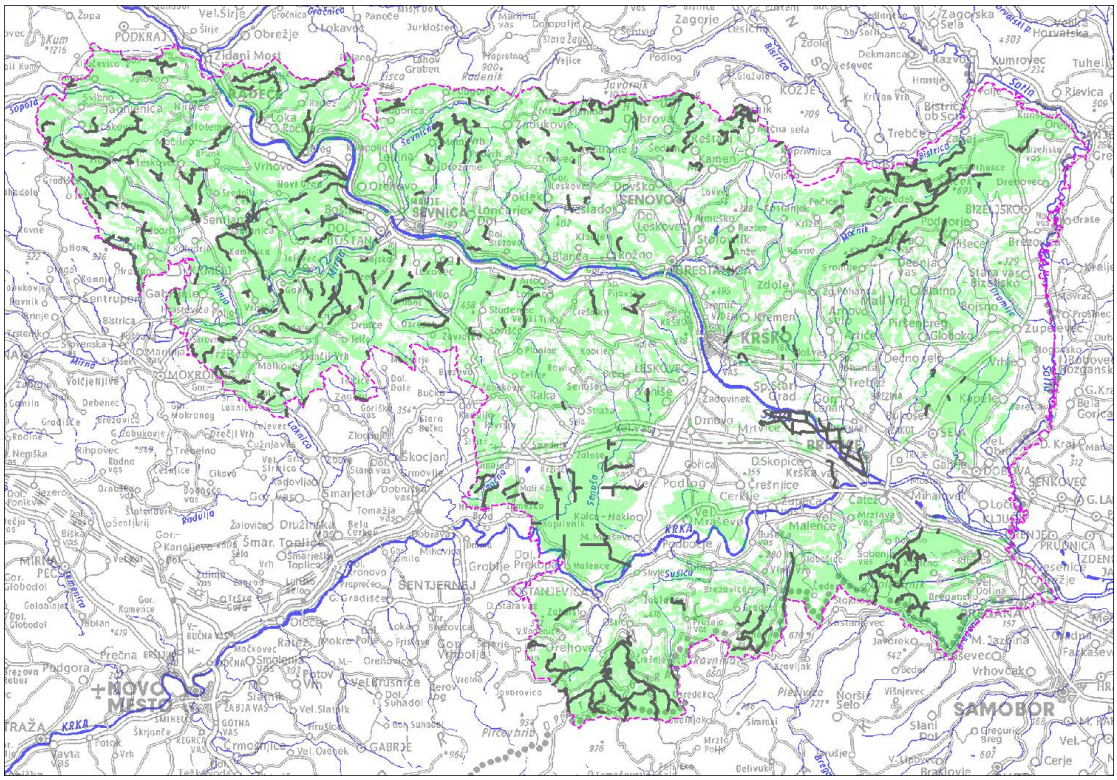

Vir pregledne karte (DPK 250): Geodetska uprava RS

4 Posledice preobremenitve gozdov v primerih netrajnostnega izkoriščanja gozdnih sadežev

4.1 Pretirano poseganje v lastnino gozdnih posestnikov

Obiskovalci gozdov vedo, da je les, ki raste na gozdni parceli v lasti lastnika, za druge dobrine pa pogosto smatrajo, da jih lahko neomejeno izkoriščajo. Tudi lastnikom gozdov ni vedno po volji, da se nelastniki prosto gibljejo po njihovi posesti, hkrati pa nabirajo in odnašajo kostanj, borovnice, gobe… V predhodnih poglavjih so bile predstavljene pravice in obveznosti tako lastnikov gozdov kot ostalih obiskovalcev gozda. V primerih, ko eni ali drugi ne poznajo svojih pravic in hkrati obveznosti lahko hitro pride tudi do hujših konfliktov. Ob predpostavki, da se bo obseg nabiranja drugih gozdnih dobrin občutno povečal oz. da posamezniki ne bodo upoštevali omejitev lahko pričakujemo tudi več konfliktov, v skrajni fazi tudi zahteve po strožjih predpisih in večjih omejitvah za nelastnike.

V območju je nekaj lokacij, kjer lastniki gojijo drevje zaradi plodov (npr. nasadi kostanja v Zgornji Pohanci). Zaenkrat še niso poznani primeri, da bi prepoved nabiranja plodov drugim odredil pristojni organ lokalne skupnosti, saj se lastniki sami potrudijo za zaščito.

4.2 Poseganje na dodatno zaščitena območja

Posebno obliko konfliktov lahko pričakujemo v gozdovih, kjer lastniku gozda ali ostalim obiskovalcem dodatne zaščite omejujejo ali onemogočajo rabo gozdnih dobrin.

Najbolj je okrnjeno gospodarjenje z gozdovi in izkoriščanje ostalih dobrin gozda v gozdnih rezervatih. Razglašeni gozdni rezervati v Posavju so v lasti Republike Slovenije in Škofije Novo mesto. Obiskovalcem gozdnih rezervatov je nabiranje kakršnih koli gozdnih sadežev prepovedano. Pomanjkljivost v prostoru je, da gozdni rezervati niso ustrezno označeni (predstavitvene table z omejitvami, označena meja), zato lahko pride do neupravičene rabe tudi nenamerno.

Na območjih, zavarovanih po predpisih s področja ohranjanja narave lahko v prihodnje pričakujemo omejitve na področjih Natura 2000. Do dodatnih omejitev rabe bo prišlo, če se bo na osnovi monitoringov ugotovilo poslabšanje ugodnega stanja kriterijalnih vrst Nature 2000.

Lastniku gozda je z različnimi oblikami sofinanciranj deloma povrnjena škoda, ki jo utrpi zaradi omejitev pri gospodarjenju zaradi poudarjene ekološke ali socialne vloge gozda, nelastniki pa teh pravic nimajo in morajo omejitve upoštevati.

4.3 Preobremenitev gozdov z motornimi sredstvi

Veliko neodobravanja lastnikov in ostale javnosti je deležna preobremenitev gozdov z motornimi sredstvi v času nabiranja posameznih gozdnih sadežev (npr. borovnice na Jatni). Obiskovalci ne upoštevajo Uredbo o prepovedi vožnje z vozili v naravnem okolju (Uradni list RS 16/1995 in dalje), ki določa, da je na območju Republike Slovenije v naravnem okolju prepovedano voziti, ustavljati, parkirati ali organizirati vožnje z motornimi vozili, kolesi s pomožnim motorjem in drugimi prevoznimi sredstvi, ki omogočajo gibanje, hitrejše od hoje pešca, z močjo lastnega motorja in niso namenjena izključno vožnji po cesti in s kolesi. Opozoriti je potrebno, da Uredba dovoljuje ustavljanje ali parkiranje vozil na motorni pogon in koles le v pasu 5 m izven vozišča, če je ustavljanje ali parkiranje v skladu s predpisi o varnosti cestnega prometa in če temu ne nasprotuje lastnik zemljišča.

V prihodnje bo potrebno na mestih, ki so preobremenjena z motornimi sredstvi promet omejiti npr. s strožjim režimom uporabe gozdnih cest. Na teh mestih je smiselno izvajati tudi poostren nadzor gozdarske inšpekcije in gozdnega nadzora glede nabiranja drugih gozdnih dobrin skladno z predpisi.

4.4 Ogroženost katere koli rastlinske ali živalske vrste oziroma funkcije gozdov

Neupoštevanje določil o omejitvah rekreativne rabe gozdnih dobrin ali opustošenje gozdov s strani lastnikov lahko privede do ogroženosti rastlinskih in živalskih vrst oziroma funkcij gozda.

Strokovne službe (gozdarji, delavci Zavoda za varstvo narave, gozdarska in okoljska inšpekcija…) so dolžne spremljati obisk gozdov in rabo gozdnih dobrin. Od lastnikov in osveščenih obiskovalci gozdov se pričakuje, da bodo v primerih, ko opazijo netrajnostno rabo gozdov obvestile pristojne strokovne službe. Le-te lahko ukrepajo v skladu s svojimi pooblastili, v skrajnih primerih pa določi omejitve ali celo prepoved nabiranja živali, plodov, gob in rastlin minister, pristojen za gozdarstvo.

5 Preprečevanje netrajnostne rabe gozdnih dobrin

5.1 Nadzor

Ugotovimo lahko, da je gozdarska in okoljevarstvena zakonodaja napisana dovolj restriktivno in da se lahko omeji ali celo prepove raba, če je ogrožena katerakoli rastlinska ali živalska vrsta oziroma funkcija gozda. Do netrajnostne rabe gozdnih dobrin tako sploh ne bi smelo priti oziroma se v primerih, da se takšno početje zazna lahko z nadzornimi postopki tudi ustavi. Zavedati pa se je potrebno, da celotno področje Posavja pokriva samo eden gozdarski inšpektor ter da gozdni nadzor, ki naj bi ga po pooblastilu opravljali delavci Zavoda za gozdove sploh še ni zaživel.

5.2 Izobraževanje in ozaveščanje

Načelo trajnosti mora biti osnovno vodilo pri gospodarjenju ter rabi gozdov in gozdnega prostora. Poleg pravilnih strokovnih usmeritev je pomembno zavedanje in osveščenost lastnikov gozdov ter vseh ostalih uporabnikov gozda in gozdnih dobrin,

da bomo le z vzdržno rabo omogočili krepitev ekoloških, socialnih in proizvodnih funkcij gozda.

Devet načel gozdnega bontona nam narekuje, kako se moramo v gozdu obnašati in kakšen mora biti naš odnos do rastlinskega in živalskega sveta. Ta načela so (http://www.zgs.gov.si/):

- Ne kuri v gozdu;
- Ne obsekavaj drevja, ne teptaj mladih nasadov, ne poškoduj skorje dreves;
- Ne vozi in ne parkiraj v gozdu, razen tam, kjer je dovoljeno;
- Ne poškoduj kažipotov, mostov, ograj in drugih naprav;
- Ne kriči in ne plaši divjadi, ne vznemirjaj mladičev v gnezdih;
- Ne uničuj gozdnega cvetja, plodov in gob, tudi če so strupene:
- Naravo opazuj in spoznavaj;
- Hodi po poti in ne išči bližnjic;
- Ne puščaj smeti v gozdu, odnesi jih domov v smetnjak.

Obiskovalci gozda moramo poznati gozdni bonton oziroma kodeks obnašanja v gozdu in se po njem tudi ravnati. S svojim zgledom bomo pozitivno vplivali tudi na tiste, ki hote ali nehote prekomerno izkoriščajo dobrine gozda.

V posavskem prostoru bodo k ozaveščanju o pomenu zmerne rabe dobrin gozda pripomogle tudi aktivnosti v okviru projekta »Gozdni sadeži: vrnitev h koreninam«

6 Literatura in viri

Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarskega območja Brežice (2001-2010).

Bogastvo iz gozda: zbornik republiškega seminarja, Ljubljana, november 1991.

Diaci, J., Golob, A. ; Slovensko gozdarstvo pred izzivi 21. stoletja; Slovenian forestry meeting 21st century challenges.

Mavsar, R.; 2005; Ekonomsko vrednotenje vlog gozda, magistersko delo.

Lipoglavšek, M.; 2003, Postranski gozdni proizvodi.

Resolucija o nacionalnem gozdnem programu (Ur.list RS, št. 92/07).

Zakon o gozdovih (Ur.list RS, št. 30/93 in dalje).

Pravilnik o varstvu gozdov (Ur.list RS, št. 114/09).

Pravilnik o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo (Ur.list RS, št. 91/10).

Naravovarstvene smernice za gozdnogospodarske načrte gozdnogospodarskih območij (2011-2020), 2010, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave.

Merila in indikatorji za trajnostno gospodarjenje z gozdovi na skupinski oziroma individualni ravni , PEFC, PEFC/27-1-1, september 2006

Priročnik za izdelavo gozdnogospodarskih načrtov gozdnogospodarskih enot. ZGS, Ljubljana 2008.

Uredba o varovalnih gozdovih in gozdovih s posebnim namenom, Uradni list RS 88/2005 in dalje.

Uredba o prepovedi vožnje z vozili v naravnem okolju, Uradni list RS 16/1995 in dalje.

http://www.naravovarstveni-atlas.si/.

http://www.zgs.gov.si/.

Pri izdelavi študije sta sodelovala Boris BOGOVIČ univ.dipl.inž.gozd. in Jože Prah inž.gozd.

Odgovoren za izdelavo študije: Boris BOGOVIČ univ.dipl.inž.gozd.